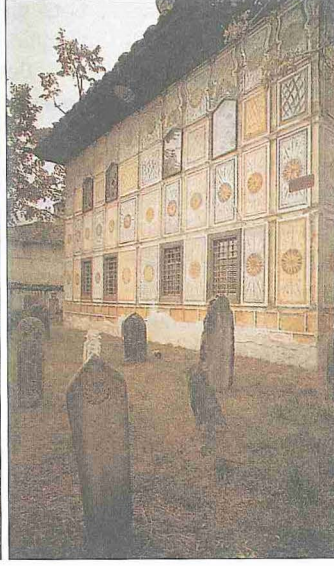

Kalkandelen
Alaca Camii
ve haziresinden
bir görünüş

tesislerden biri sayılır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan tekstil fabrikası, ayçiçek ve zeytinyağı tesisleri şehir için büyük bir önem arzeder.

Eylül 1996'dan sonra yapılan yeni belediyeler düzenlemesinin ardından Kalkandelen Belediyesi'ne dahil olan iskân yerleri şunlardır: Kalkandelen, Faliğe, Lavce, Vejce, Mala Rečica, Golema Rečica, Selce ve Sarakino. Bugünkü Kalkandelen Belediyesi'nin çok az bir bölümü Kosova sınırına kadar uzanmaktadır. Diğer taraftan da Šipkovica, Kamenjane, Brvenica, Željino, Džepčište ve Tearce belediyeleriyle sınırlanmaktadır. Söz konusu belediyelerin tamamı 1996'dan önce Kalkandelen Belediyesi'ne ait yerleşim birimleriydi ve tahminlere göre buradaki müslüman halk % 80'in üstünde bir orana sahiptir.

Kalkandelen'de bugüne ulaşan çok sayıda tarihî eser vardır. Eskicami (Câmi-i Atîk) olarak bilinen caminin Üsküp sancak beyi, sonra da Bosna Beylerbeyi İsmâ Bey'e veya babası İshak Bey'e ait olduğu sanılmaktadır. Çeşitli dönemlerde restore edilmiş olup halen ayakta ve yanında Kalkandelen Müftülüğü bulunmaktadır. Yine en eski camilerden biri sayılan Saat Camii avlusunda 908 (1502) ve 954 (1547) yıllarına ait mezar taşlarına rastlanır. Gamgam Camii'nin de yine en eskilerden biri olduğu kaydedilmektedir. Sanat eseri özelliğini bugüne kadar koruyan Alaca Camii (Paşa Camii veya Hurşide ve Mensûre Kardeşler Camii) Foça'daki (Bosna-Hersek) Alaca Camii'ni hatırlatır. Yurkarı Çarşı Camii de çeşitli dönemlerde

restore edilmiştir. Kalkandelen ile Rečica köyü arasındaki Harâbâtî Baba Tekkesi bölgede önemli bir dinî merkez olarak faaliyet göstermiştir. Poroj köyünde Yarrar Baba, Šipkovica köyünde Koyun Baba ve Vrutok köyünde Câfer Baba tekkeleri de zikre değerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

F. W. Hasluck, *Bektaşîlik Tedkikleri* (trc. Râgıb Hulûsi), İstanbul 1928, s. 28, 73, 81-82; Nadi Bilmenoğlu, *Kalkandelen Dün ve Bugün*, İstanbul 1975, tür.yer.; J. Trifunski, *Polog-Anтропо-geografska Proučavanja*, Beograd 1976, s. 3-155; A. Stojanovski, *Gradovite na Makedonija od Krajot na XIV do XVII Vek*, Skopje 1981, s. 59-82; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri III*, s. 75-83; L. Lape v.dğr., *Tetovo i Tetovsko niz Istorijata*, Tetovo 1982, tür.yer.; Džemal Čehajić, *Derviški Redovi u Jugoslovenskim Zemljama*, Sarajevo 1986, s. 156, 158, 166, 167, 169, 171-178, 184; Šiper O., "Die Tekke des Harabâtî Baba in Tetovo", *Ars Turcica: Akten des VI. Internationalen Kongresses für Türkische Kunst* (ed. K. Kreiser), München 1987, s. 308-311; Ali Vishko, *Harabati Teqe e Tetovës dhe Veprimtaria në të në Periudhën e Kaluar*, Tetovë 1997, s. 5-80; V. Popovski - M. Panov, "Tetovo", *Opstinite vo Republika Makedonija*, Skopje 1998, s. 350-355; S. Tomić, "Skoplje, Tetovo, Gostivar, Mavrovo, Galičnik", *Bratstvo*, sy. 16, Novi Sad 1923, s. 220; İrfan Morina, "Kosova Salnamesindeki Kalkandelen Kazası-1894", *Çeuren*, V/16, Priştine 1977, s. 73-85; Aydın Oy, "Kalkandelen'de Harabâtî Baba Tekkesi", a.e., VIII/4 (1980), s. 18-29; Muhammed Aruçi, "Bektaşîite vo Makedonija-Arabati Baba Tekija", *el-Hilâl*, sy. 17, Skopje 1990, s. 11; sy. 18 (1990), s. 12; sy. 19 (1990), s. 12; sy. 20 (1990), s. 12; a.mlf., "Harâbâtî Baba Tekkesi", *DİA*, XVI, 69-71; *Kâmûsü'l-lâm*, V, 3556; A. Urošević, "Tetovo", *Enciklopedija Jugoslavi-je*, Zagreb 1971, VIII, 330.

MUHAMMED ARUÇI

KALKAŞENDİ

(القلاشندی)

Ebü'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed
b. Ali el-Kalkaşendî
(ö. 821/1418)

Memlûklü tarihçisi, âlim ve münşî.

756'da (1355) Kahire yakınındaki Kalkaşende köyünde doğdu. Kays Aylân'dan Bedr b. Fezâre'ye mensup olduğu için Fezârî diye de anılır. Küçük yaşta İskenderiye'ye giderek başta fıkıh olmak üzere dinî ve edebî ilimleri tahsil etti, felsefe okudu. Hocası İbnü'l-Mülakkın'dan aldığı ve *Şubhu'l-a'sâ* adlı eserinde süretini verdiği icâzetnâmeden (XIV, 322-327), Şâfiî fıkıhı üzerine fetva verme, bazı fıkıh ve hadis kitaplarını okutma izni aldığı anlaşılan Kalkaşendî uzunca bir süre kadılık görevinde bulundu. Bir yandan da ders okuttu ve tarih, coğrafya, hukuk, edebiyat, kitâbet, tabii ilimler, Arap kabileleri üzerinde araştırmalar yaptı. Arap edebiyatı sahasında kudreti ve kitâbetteki maharetiyle kısa zamanda tanındı. Kalkaşendî 791'de (1389) Kahire'ye geldi ve ba-şında tarihçi İbn Fazlullah el-Ömerî'nin yeğeni Kadî Bedreddin el-Ömerî'nin bulunduğu Dîvân-ı İnşâ'ya kâtibü'd-dest olarak girdi. Bu görevi uzun yıllar sürdüren Kalkaşendî 10 Cemâziyelâhîr 821 (15 Temmuz 1418) tarihinde vefat etti.

Eserleri. 1. *Hilyetü'l-iazl ve zînetü'l-kerem fi'l-mufâhâre beyne's-seyf ve'l-kalem*. Devâtdâr Zeynüddin Ebü'z-Zâhirî'nin Sultan Berkuk tarafından 1392'de önemli bir göreve tayini üzerine yazılan risâlenin çeşitli nüshaları bulunmaktadır; ayrıca müellif bu risâleyi *Şubhu'l-a'sâ*'ya dahil etmiştir (XIV, 23-140). 2. *Şubhu'l-a'sâ fî şinâ'ati'l-inşâ*. İslâm dünyasında bürokrasinin gelişmesi ve kâtiplerin yetişmesi için derlenen eser inşâ sanatının en mükemmel ansiklopedik örneğidir. Kalkaşendî bu çalışmasını, birçok eserden topladığı örnekler yanında Mısır arşivinde bulunan Memlûk devrine ve daha önceki dönemlere ait binlerce gizli ve nâdir belgeden istifade etmek suretiyle hazırlamış, belgelerin yüzlercesini eserine aynen aldığından eserin hacmi genişlemiştir. Tarih, coğrafya, edebiyat, kitâbet ilmi, örf ve âdetler gibi konularda pek çok kaynaktan faydalandığı görülmektedir. Fihrist cildinden de yararlanılarak edinilen bilgilere göre müellif 540 eserden is-

tifade etmiş, bunlardan bazılarını çok sık kullanmıştır. İbn Fazlullah el-Ömerî'nin *et-Ta'rif bi'l-muştalah-iş-şerîf*'i ve *Me-sâlikü'l-ebşâr*'i ile İbn Nâzîrî'nin *Ceyş'in Teşķîfû't-ta'rif*'i en çok faydalandığı eserler arasındadır. Kullandığı diğer kitaplar içinde Ebû'l-Fidâ'nın *Taķvîmü'l-büldân*'ı, Sem'ânî'nin *el-Ensâb*'ı ve İbn Sînâ'nın *el-Kânûn fi't-tıbb*'ı sayılabilir. İndeksiyle birlikte yaklaşık 6000 sayfa tutan eser mükemmel bir sistematik içeriğinde düzenlenmiş, ana ve ara başlıklar için fasıl, mevzu, bab, nev', taraf, makale vb. yirmi terim kullanılmıştır. Yirmi yıllık bir çalışmanın ürünü olan kitap esas itibarıyla bir giriş (mukaddime) on bölüm (makale) ve bir sonuç (hâtîme) halinde düzenlenmiştir. Eserin 28 Şevval 814 (12 Şubat 1412) Cuma günü tamamlandığı sonundaki ferağ kaydından anlaşılmaktadır. *Şubhu'l-a'sâ*'nın giriş kısmında kitâbet sanatı, kâtibin başlıca özellikleri, Dîvân-ı İnşâ'nın yapısı ve müellifin zamanına kadar tarihî seyri ele alınmış, birinci bölümde Arap veya Araplaşmış kabileler, Türkler, Rumlar, Süryânîler hakkında bilgi verilmiş, dinî ve aklî ilimlerin tasnifi yapılmış, hayvanlar, kuşlar, kıymetli taşlar, güzel kokular, hükümdarlık âlâmetleri, yeryüzü, sular, bitkiler, yıldızlar, çeşitli tabiat hadiseleri, takvimler, muhtelif kavimlerin dinî günleri, bayramları, güzel yazı yazma usulleri anlatılmıştır. İkinci bölümde coğrafyadan ve yollardan söz edilmiş, yeryüzü yedi iklime ayrılıp İslâm dünyasının bütün bölgelerinin ve özellikle Mısır'ın tarih ve coğrafyası tanıtılmıştır. Ayrıca Bizans Devleti ve Avrupa kıtası hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Ordu mensupları ile devlet memurları ve din adamlarının görevleri de bu bölümde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde künye ve lakaplardan bahsedilerek halifelere, müslüman hükümdarlara, gayri müslim devlet başkanlarına, saray mensuplarına ve askerî erkâna, devletin idare teşkilâtında ve taşra teşkilâtında görev alan kişilere verilen lakaplarla dair bilgi alfabetik sırayla kaydedilmiştir. Dördüncü bölüm yazışmalar konusuna ayrılmış olup eserin tarihî malzeme bakımından en zengin kısmını oluşturur. Müellif burada çeşitli belgelerden, halife ve hükümdarlar tarafından gönderilen mektuplardan örnekler sunmaktadır. Beşinci bölümde gizli haberleşme usullerinden bahsedilmiş, ahidnâme, biatnâme, askerî, dinî ve idarî görevlere yapılan tayinlerle ilgili yazışmalara

örnek verilmiştir. Altıncı bölüm imtiyazlar, muhtelif takvimlerin birbirine çevrilmesi hakkında bilgiler içerir. Yedinci bölüm iktâlâra, sekizinci bölüm yeminlere ayrılmış, ayrıca mezheplerden bahsedilmiştir. Dokuzuncu bölümde emannâmeler, mütarekeler, antlaşmalar; onuncu bölümde icâzetnâmeler, siciller, müfâhare ve çeşitli konulara dair risâle örneklerine yer verilmiştir. Hâtîmede posta teşkilâtının tarihçesinden, Kahire ile diğer önemli merkezler arasındaki yollardan söz edilmekte, posta güvercinleri ve haberleşmede kullanılan usuller, kuleler vb. hakkında mâlûmat kaydedilmektedir. *Şubhu'l-a'sâ*'da "sultâniyyât" denilen devletlerarası resmî yazışmaların yanında ihvâniyyât, mersûm, menşûr, tevkî', ahid, tefvîz, vasiyet ve tezkire gibi tarih terimleri hakkında bilgi verilmiş, her türlü yazışmanın tarih boyunca geçirdiği değişiklikler ve müellif devrinde geçerli olan yazışma şekilleri yine resmî belgelerden örneklerle anlatılmıştır. Uzun süre gerekli ilgiyi görmeyen eser XIX. yüzyıldan itibaren Batılı uzmanların dikkatini çekmiş, üzerinde çalışmalar yapılmış, muhtevası ayrıntılı olarak tanıtılmış, bazı bölümleri çeşitli dillere çevrilmiştir (İA, VI, 138; EI² [İng.], IV, 511). Kalkaşendî'nin sağlığında Muharrem 817'de (Nisan 1414) yedi cilt halinde istinsah edilen *Şubhu'l-a'sâ*'nın II ve VII. ciltlerinin eksik bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (III. Ahmed, nr. 2930). Eser, 889 (1484) istinsah tarihli tam bir nüshasına dayanarak Muhammed Abdürresûl İbrâhim tarafından on dört cilt olarak yayımlanmıştır (Kahire 1331-1338). Muhammed Hüseyin Şemseddin'in açıklama ve kaynak karşılaştırmaları yaparak hazırladığı nüshayı Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye yine on dört cilt halinde basmıştır (Beyrut 1987). Muhammed Kindîl el-Bakî tarafından eserin Dîvân-ı İnşâ'dan çıkan yazışma çeşitleri, şahıs isimleri, kavim, kabile, millet isimleri, yer adları, terimler, bazı isim ve tabirler, Kur'an âyetleri, hadisler, şiirler, deyimler, kaynak kitaplar şeklinde on bir ayrı indeks hazırlanmış, bu indeks Saîd Abdülfettâh Âşûr'un takdim yazısı ile neşredilmiştir (Kahire 1970, 1984). 3. *Nihâyetü'l-ereb fi ma'rifeti ensâbi (kabâ'ili)'l-'Arab*. Bir girişle beş bölümden meydana gelmektedir. Ensâb ilminin öneminden, erken dönem Arap tarihinden, eyyâmü'l-'Arab'dan bahseden eserin esas kısmı Arap kabilelerinin alfa-

betik olarak düzenlenmiş bir sözlüğü niteliğindedir. 812'de (1409) tamamlanıp Emîr Cemâleddin Yûsuf el-Kureşî'ye ithaf edilen kitap ilk defa Bağdat'ta yayımlanmış (1332), daha sonra İbrâhim el-Ebyârî tarafından tenkitli basımı yapılmış (Kahire 1959), ardından bir baskısı daha gerçekleştirilmiştir (Beyrut 1984). Muhammed Emîn es-Süveydî esere, *Se-bâ'iku'z-zeheb fi ma'rifeti kabâ'ili'l-'Arab* adıyla 1229 (1814) yılına kadar gelen bir zeyil yazmıştır (Bağdad 1280; Bombay 1296). 4. *Qalâ'idü'l-cümân fi't-ta'rif bi-kabâ'ili 'Arabi'z-zamân. Nihâyetü'l-ereb*'in zeyli mahiyetindedir. 818'de (1415) tamamlanmış ve Ebû'l-Mehâsin Muhammed el-Cühenî el-Müeyyedî'ye sunulmuştur. İbrâhim el-Ebyârî tarafından Ali b. Ahmed el-Kalkaşendî'ye nisbet edilerek tenkitli neşri yapılan eseri (Kahire 1964, 1982) Süyûtî ihtisar etmiştir. 5. *Me'âşirü'l-inâfe fi me'âlimi'l-hilâfe*. 819 (1416) yılında tamamlanıp Mısır'daki Abbâsî Halifesi Mu'tazîd-Billâh'a takdim edilen eser İbrahim Kafesoğlu tarafından ilim âlemine tanıtılmış ve nüshaları hakkında bilgi verilmiştir (TD, VIII/1-12 [1956], s. 99-104). Bir giriş, yedi bölüm ve bir sonuçtan ibaret olan eserde hilâfetin mânası, künye ve lakapları; imâmetin şartları, biat, halife- halk ilişkileri; halifelerin cülûsu, hilâfet âlâmetleri ve bunların kullanılması; çeşitli hânedanlara ait biat mektuplarından örnekler; halifelerden hükümdarlar ve kumandanlara, hükümdarlardan halifelere yazılan mektuplar; Halife Mu'tazîd-Billâh'ın nesebi, meziyet ve icraatı anlatılmıştır. Kalkaşendî bu eserin de çeşitli kaynaklardan faydalanmış ve bunları kısmen göstermiştir. *Me'âşirü'l-inâfe* Abdüsettar Ahmed Ferrâc tarafından üç cilt olarak yayımlanmıştır (Küveyt 1964; Beyrut 1980). 6. *Kaşide fi medhi'n-nebi* (İskenderiye 1288). 7. *el-Kevâkibü'd-dürriyye fi menâkıbi'l-Bedriyye*. Müellif, Dîvân-ı İnşâ reisi Kadî Bedreddin b. Alâeddin b. Fazlullah'ı övmek için yazdığı bu risâlede inşâ sanatının önemini belirtmiş ve kâtiplerin bilmesi gereken hususlar üzerinde durmuştur (*Şubhu'l-a'sâ*, XIV, 111). 8. *Nazmu sîreti'l-Müeyyed*. Memlûk Sultanı Şeyh el-Mahmûdî hakkındadır. Kalkaşendî ayrıca Kemâleddin el-Müdlîcî'nin *el-Câmi'u'l-muhtaşar* ile Abdülgaffâr el-Kazvî'nin *el-Hâvi's-şagîr* adlı fıkha dair eserlerini şerhetmiştir. *Künhü'l-murâd fi şerhi Bânet Sü'âd* isimli eserin Kalkaşendî'ye aidiyeti şüphelidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (nşr. Muhammed Abdürresûl İbrâhim), Kahire 1331-38/1913-20, I-XIV; Makrîzî, *Sûlûk*, III, 821; İbn Tağrîberdî, *el-Menhelü's-şâfi*, Kahire 1375/1956, I, 320-321; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi*, II, 8; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'âde*, I, 182; O. Spies, *An Arab Account of India in the 14th Century. Being a Translation of the Chapters of India from al-Qalqashandî's Subh al-a'shâ*, Delhi 1935; M. Canard, "Les relations diplomatiques entre Byzance et l'Égypte dans le Subh al a'shâ de Qalqashandî", *Atti del XIX Congresso Internazionale degli Orientalisti*, Roma 1935, s. 579-580; Brockelmann, *GAL*, II, 166-167; *Suppl.*, II, 164-165; a.mlf., "Kalkaşandî", *El*, II, 699-700; Abdüllatif Hamza, *el-Kalkaşendî fî kitâbi-hî Subhî'l-a'sâ*, Kahire 1380/1961; Ebû'l-Abbâs el-Kalkaşendî ve kitâbühû Şubhu'l-a'sâ, Kahire 1973; Mahmûd Sa'd, *eş-Şekâfetü'l-İslâmiyye li-kâtibi'l-inşâ kemâ tebdû fî Subhî'l-a'sâ*, İskenderiye, ts. (Münşeatü'l-maârif); Ömer Mûsâ Bâsâ, *Târîhu'l-edebî'l-Arabî: el-Âşrû'l-Memlûki*, Dimaşk-Beyrut 1409/1989, s. 89-93, 540-581; Şâkir Mustafa, *el-Târîhu'l-Arabî ve'l-mü'errihûn*, Beyrut 1990, III, 133-137; M. Kemâleddin İzzeddin, *Ebû'l-Abbâs el-Kalkaşendî mü'errihan*, Beyrut 1990; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 205-207; B. Michel, "L'organisation financière de l'Égypte sous les sultans mamelouks d'après Qalqashandî", *BIE*, VII (1925), s. 127-147; İbrahim Kafesoğlu, "Kalkaşandî'nin Bilinmeyen Bir Eseri: Meâsirü'l-İnâfe", *TD*, VIII/11-12 (1956), s. 99-104; a.mlf., "Kalkaşandî", *İA*, VI, 134-139; C. E. Bosworth, "The Section on Codes and Their Decipherment in Qalqashandî's Subh al-a'shâ", *JSS*, VIII (1963), s. 17-33; a.mlf., "A Maqama on Secretaryship: al-Qalqashandî al-Kawakib al-Duriyah fî'l-Manaqib al-Badriyya", *BSOAS*, XXVII (1964), s. 291-298; a.mlf., "Christian and Jewish Religious Dignitaries in Mamluk Egypt and Syria: Qalqashandî's Information on Their Hierarchy, Titulature and Appointment", *IJMES*, III (1972), s. 199-216; a.mlf., "al-Kalkaşandî", *El²* (İng.), IV, 509-511; Ahmet Subhi Furat, "İslam Edebiyatında Ansiklopedik Eserler", *İTED*, VII/3-4 (1979), s. 228-230.

MEHMET İPŞİRLİ

KALKINMA İÇİN BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI

Türkiye,
İran ve Pakistan tarafından
ortak yatırım projeleri üretmek
ve bunları gerçekleştirmek amacıyla
kurulan teşkilât.

Türkiye'de Bölgesel İşbirliği Teşkilâtı veya Bölgesel Kalkınma Teşkilâtı adlarıyla da tanınan kuruluşun resmî adı Regional Co-operation for Development'dir (RCD). 21 Temmuz 1964'te Türkiye, İran ve Pakistan devlet başkanlarının ortak demec-

leriyle İstanbul'da hayata geçirilen ve sekreteryası Tahran'da bulunan teşkilâtın başlıca amaçları şu şekilde tesbit edilmiştir: 1. Malların üye ülkeler arasında serbest dolaşımını ve iş dünyaları arasında daha yakın ilişki kurulmasını sağlamak; 2. Ortak teşebbüsler için çaba harcamak; 3. Taşıma ve haberleşme sektörlerinde iş birliği yapmak; 4. Eğitim ve öğretim imkânlarını seferber etmek, ortak kültürel mirasa sahip çıkarak bu alandaki faaliyetleri birlikte yürütüp yaygınlaştırmak; 5. Ekonomilerin birbirini tamamlayıcı özelliğinden âzami derecede faydalana-rak hızlı kalkınmaya yardımcı olmak.

Kuruluşundan itibaren ortak ticaret ve sanayi odası, gemicilik ve sigorta hizmetleri alanlarında önemli adımlar atılmış, fakat üye üç devlet arasındaki bu iş birliği bir ortak pazar, gümrük birliği veya serbest bölge oluşturamamıştır. Bununla beraber atılan adımlar sürekli gelişme göstermiş ve bazı ortak amaçlı girişimlerde bulunulmuştur; bunların bir kısmı ortaklaşa, bir kısmı da ihtiyacı olan ülke tarafından tek başına gerçekleştirilmiştir. İlk olarak planlanmış kırk üç proje arasında yer alan banknot-kıymetli kâğıt basımı ve biyeli yatak-rulman yapımı üzerine Pakistan'da ve alüminyum sanayii üzerine İran'da kurulan üç şirket eşit oranda ortak katılımlıdır. Ortak katılıma konu olmayan gliserin, boya-mürekkep ve amortisör projeleri Pakistan'da; tungsten, karpid, boraks-borik asit, santrifuj ve kimya sanayii için özel filtre, elektrik izolatörü ve sert plastik projeleri Türkiye'de ve karbon kâğıdı projesi İran'da faaliyete geçmiştir.

Teşkilât, üye ülkeler arasında bölgesel tercihlî ticaret sistemi kurmak ve eko-

nomilerini birbirine bağlamak amacıyla bir ulaştırma sistemi oluşturulması için de faaliyette bulunmuş ve bu bağlamda 5180 km. uzunluğunda bir karayolu bağlantısı sağlamıştır. Demiryolunda ise üç ülkeyi kapsayacak bir proje gerçekleştirilememiş, sadece 1971'de İran ve Türkiye arasında bağlantı kurulabilmiştir. Diğer taraftan bütün gayretlere rağmen üye ülkeler arasında ticaret fazla gelişmemiş, ancak bu ülkelerin toplam ticaretlerinin % 2'si kadar olabilmiştir. Bu dönemde İran'la Pakistan arasındaki ticarî ilişkiler daha iyi durumda iken İran'ın Türkiye'ye ihracatının büyük kısmı petrolden ibaret kalmıştır.

Kalkınma için Bölgesel İşbirliği Teşkilâtı 1979 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüş, serbest ticaret sahasına dönüşümün yaklaştığı bir dönemde İran'da gerçekleştirilen devrimden sonra işlerliğini kaybetmiştir. Üye ülkeler arasında 1984 yılı içinde karşılıklı iyi niyetli girişimlerle sekreteryaya yeniden faaliyete geçirilmiş ve 1985'te imzalanan bir protokolle teşkilât Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı adı altında tekrar kurulmuş, 1992'de Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Özbekistan, Tacikistan ve Afganistan'ın katılımıyla genişletilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvaz Gökdere, *Az Gelişmiş Ülkeler Arası İktisadi Birleşmeler*, Ankara 1969, s. 223; *RCD Economic Raport*, Tahran 1974, s. 10; "RCD Activities in 1974-75", *RCD News*, Tahran 1976; M. Djaved, *Economic Integration in the Middle East*, [baskı yeri yok] 1977, s. 16; *Areas of Economic Cooperation Among Islamic Countries* (SESRTCIC), Ankara 1980, s. 96; *Direction of Trade Statistics Yearbook 1982*, Washington 1982, tür.yer.; Emin Ertürk, *Orta-Doğu Türkiye Ekonomik Entegrasyonu ve Petrokimya Sektörü* (doktora tezi, 1984), ÜÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 133-135; Oğuz Öner, *Türkiye'yi Uluslararası Ekonomik Kuruluşlara Üye Yapan Antlaşmalar*, Ankara, ts., s. 350-360

EMİN ERTÜRK

KALKÜTA

Hindistan'da
Batı Bengal eyaletinin merkezi.

Hindistan'ın doğusundaki Huglî nehri-nin Bengal körfezine dökülürken genişlemeye başladığı yerde denizden 100 km. kadar içeride kurulmuş ve zamanla etrafındaki diğer yerleşim merkezleriyle birleşerek büyük bir şehir halini almıştır. 11.673.000 nüfusuyla (1995) Hindis-

TEŞKİLAT ÜLKELERİ ARASINDAKİ TİCARET (bin \$)				
Yıl	1972	1973	1975	1978
İran'ın ihracatı				
Pakistan'a	9.284	22.364	19.100	7.000
Türkiye'ye	14.602	14.709	24.000	444.000
Pakistan'ın ihracatı				
İran'a	5.797	33.252	19.100	35.200
Türkiye'ye	122	296	4.718	27.300
Türkiye'nin ihracatı				
İran'a	12.040	11.968	37.700	44.700
Pakistan'a	1.785	5.511	11.000	8.000